

Зубехіна Т.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9929-4405>

Zubekhina Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Lutsk National Technical University

РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

REGIONAL ANALYSIS OF THE COMPETITIVE POTENTIAL OF BALANCED DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM ENTITIES

У статті розглядається культурний туризм як один із найбільш перспективних секторів для забезпечення сталого регіонального розвитку України в умовах післявоєнного відновлення. Основна увага приділена регіональному аналізу конкурентного потенціалу суб'єктів культурного туризму з урахуванням принципів збалансованого розвитку – економічного зростання, збереження культурної спадщини та соціальної стабільності. Визначено ключові проблеми, зокрема брак інтегрованої методології оцінки потенціалу з позицій збалансованості, недостатнє використання інноваційних технологій і діджиталізації, а також слабка міжсекторальна взаємодія. У статті представлено аналітичні дані щодо наслідків російської агресії для об'єктів культурної спадщини, що підкреслює нагальність комплексного підходу до відновлення та розвитку галузі. На основі проведеного дослідження сформульовано науково-обґрунтовані рекомендації, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності культурного туризму в регіонах України та забезпечення його довгострокової життєздатності в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: сталий розвиток, гостинність, конкурентний потенціал, регіональний аналіз, культурна спадщина, післявоєнне відновлення, інновації в туризмі, туристична політика, стратегія розвитку.

The article explores cultural tourism as one of the key drivers of sustainable regional development in Ukraine in the context of post-war recovery. It highlights its potential not only as a source of economic growth but also as an effective tool for preserving cultural heritage, strengthening social cohesion, and shaping a positive international image of the country. The focus is on conducting a regional analysis of the competitive potential of cultural tourism entities from the standpoint of balanced development, which integrates economic, social, environmental, and cultural dimensions. It is noted that the aggression of the Russian Federation has caused enormous damage to Ukraine's cultural landscape, with thousands of heritage sites destroyed or damaged, thus requiring a comprehensive approach to their restoration and a rethinking of tourism development mechanisms. The article reviews the current state of academic research in this field and identifies key gaps, particularly the lack of integrated methodologies for assessing the competitiveness of tourist destinations that simultaneously account for economic efficiency, social impacts, and environmental considerations. The low level of digitalization in the tourism sector is emphasized as a barrier to attracting visitors and managing resources effectively. Additionally, the article points to weak coordination among key stakeholders – government authorities, businesses, local communities, and cultural institutions. The proposed recommendations include the implementation of innovative technologies, development of unique cultural tourism products, support for traditional crafts, creation of favorable conditions for cross-sector cooperation, and the design of long-term strategies for the recovery of cultural environments. Optimal paths will promote a harmonious combination of economic growth and cultural heritage preservation. The findings of this study hold significant practical value for shaping state and regional cultural tourism policies based on the principles of responsibility, sustainability, and inclusiveness.

Keywords: sustainable development, hospitality, competitive potential, regional analysis, cultural heritage, post-war recovery, tourism innovations, cooperation, tourism policy, development strategy.

Постановка проблеми. У сучасному світі культурний туризм постає як один із найбільш динамічних і перспективних секторів світової економіки. Він не тільки сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини, але й генерує значні економічні вигоди, створюючи робочі місця та стимулюючи розвиток суміжних галузей. Однак, щоб повною мірою реалізувати цей потенціал, необхідно глибоко розуміти конкурентні переваги та недоліки різних регіонів у контексті збалансованого розвитку.

Збалансований розвиток у культурному туризмі передбачає гармонійне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної стійкості. Це означає, що розвиток туристичної інфраструктури та послуг не повинен відбуватися за рахунок виснаження природних ресурсів, руйнування культурних цінностей або погіршення якості життя місцевого населення. Натомість, він має бути спрямований на збереження унікальності регіону, залучення інвестицій, підвищення добробуту громад та забезпечення довгострокової життєздатності туристичної діяльності.

Саме тому регіональний аналіз конкурентного потенціалу набуває особливого значення. Він дозволяє виявити сильні та слабкі сторони певних територій, оцінити їхню привабливість для туристів, визначити фактори, що обмежують або, навпаки, сприяють їхньому розвитку. Такий аналіз охоплює широкий спектр аспектів, від наявності та стану об'єктів культурної спадщини до рівня розвитку транспортної інфраструктури, якості обслуговування, інноваційного потенціалу та ефективності маркетингових стратегій. Лише за допомогою комплексного та системного підходу можна розробити ефективні стратегії, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності суб'єктів культурного туризму та забезпечення їхнього сталого функціонування в умовах глобального ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема регіонального аналізу конкурентного потенціалу суб'єктів культурного туризму та їх збалансованого розвитку набула особливої актуальності в умовах сучасних викликів, зокрема після повномасштабної агресії проти України. Останні наукові праці вказують на зростаючу роль туризму як драйвера соціально-економічного відновлення, водночас акцентуючи на необхідності інтегрування принципів сталого розвитку в регіональні стратегії.

Охріменко А. та Антоненко І. своє дослідження присвятили аналізу та обґрунтуванню впровадження інноваційних проєктів у сфері туристичного та готельного бізнесу України як інструментів антикризового управління в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану. Розкрили потенціал галузі до інноваційного розвитку, структурували типи інновацій та запропоновано підходи до оцінки їх ефективності [1].

Мазаракі А., Бойко М., Босовська М. у своєму дослідженні демонструють, як туристична галузь може трансформуватися від парадигми Індустрії 4.0 до Суспільства 5.0, щоб подолати поточні

виклики та використати нові можливості для сталого економічного зростання та інновацій [2].

Публікація Устік Т. зосереджена на ролі маркетингової стратегії для розвитку регіонального туризму в умовах мінливого економічного середовища. У ній досліджуються теоретичні та методичні аспекти формування такої стратегії, визначаються ключові поняття, інструменти та показники її ефективності для забезпечення конкурентоспроможності регіону [3].

Дослідження Любарова Ю. присвячена визначенню ключових завдань регіональної програми розвитку туризму, що включають в себе забезпечення сталого розвитку, формування конкурентного туристичного ринку, стимулювання внутрішнього та в'їзного туризму, а також впровадження інновацій та ефективних маркетингових стратегій. Основна мета цих завдань – посилення конкурентних позицій регіону на туристичному ринку та формування його привабливого іміджу [4].

Гедін М. аналізує методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та її регіонів, виявляючи ключові фактори, що впливають на конкурентоспроможність галузі. Вона пропонує новий інструментарій для комплексного дослідження туристично-рекреаційного потенціалу, що дозволить кількісно оцінювати привабливість регіонів і розробляти збалансовані стратегії розвитку [5].

Монографія Підвальної О. та Колесник Т. присвячена науково-методологічним засадам та практичним рекомендаціям для формування регіональної політики регулювання інноваційного розвитку туризму. В ній обґрунтовано фактори інноваційного розвитку, взаємодія туризму з регіональною соціально-економічною системою, а також розроблено рекомендації щодо управління інноваційною діяльністю та підвищення ефективності державного регулювання в цій сфері [6].

Григорова, А. свою роботу зосередила на методах оцінки туристичного потенціалу території, зокрема, пропонується використання методики П.С. Ширинькіна для інформаційної оцінки туристичного потенціалу Херсонської області. У дослідженні було виділено ключові фактори для оцінки, проведено SWOT-аналіз та розраховано показники, що дозволили представити рейтинг районів [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну увагу до питань культурного туризму та регіонального розвитку, залишається низка невирішених проблем, яким присвячена ця стаття. Серед них, відсутність інтегрованої методології оцінки конкурентного потенціалу з позицій збалансованості. Адже, існуючі підходи до оцінки конкурентного потенціалу туристичних дестинацій часто зосереджуються переважно на економічних показниках (кількість туристів, доходи, зайнятість). Також недостатній акцент на ролі інновацій та діджиталізації у формуванні конкурентних переваг. У багатьох регіонах України, зокрема на Волині, потенціал цих інструментів ще недостатньо використовується для підвищення конкурентоспроможності.

До невирішених проблем відносимо також нерозвиненість механізмів міжсекторальної співпраці для збалансованого розвитку. Ефективний розвиток культурного туризму вимагає тісної співпраці між місцевими органами влади, бізнесом, культурними установами, громадськими організаціями та місцевими громадами.

Вирішення цих невирішених частин загальної проблеми дозволить не тільки покращити розуміння динаміки розвитку культурного туризму, але й розробити практичні та реалістичні рекомендації для регіонів, спрямовані на досягнення їхньої максимальної конкурентоспроможності при одночасному збереженні культурної унікальності та природного середовища.

Метою статті є проведення всебічного регіонального аналізу конкурентного потенціалу суб'єктів культурного туризму для розробки науково-обґрунтованих рекомендацій щодо їхнього збалансованого розвитку та пошуку оптимальних шляхів для гармонійного поєднання економічного зростання, збереження культурної спадщини та забезпечення соціальної стабільності.

Виклад основних результатів дослідження. Від 24 лютого 2022 року до 25 березня 2025 року агресія росії завдала нищівних ударів по культурній спадщині України. Згідно з даними Міністерства культури, 1419 об'єктів культурної спадщини зазнали пошкоджень або були повністю зруйновані. Серед них – 139 пам'яток, що мають національне значення. Крім того, 2233 об'єкти культур-

ної інфраструктури були пошкоджені, а 409 з них знищені дощенту [8].

Карта Руйнувань та Відновлення (рис. 1) слугує централізованою базою даних, що фіксує всі випадки часткового пошкодження або повного руйнування цивільної інфраструктури України внаслідок повномасштабного російського вторгнення. Цей ресурс також містить актуальну інформацію про перебіг відновлювальних робіт по всій країні.

Станом на червень 2025 року, зафіксовано такі показники:

- 20 582 об'єкти зазнали руйнувань або пошкоджень;
- 4 423 об'єкти перебувають у процесі відновлення або вже повністю відбудовані (рис. 2).

Загальна сума коштів, зафіксованих на карті для відновлення об'єктів, сягає 23 710 542 439 гривень [9]. Процес відновлення активно триває і кількість відремонтованих або відбудованих об'єктів постійно зростає. Водночас, з огляду на продовження бойових дій, на жаль, також збільшується і кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів.

До зусиль з відновлення залучені як державні установи, що координують та фінансують масштабні проекти, так і численні волонтерські ініціативи та організації, які відіграють ключову роль у відбудові громад та наданні негайної допомоги.

Збалансований розвиток культурного туризму є запорукою його довгострокової життєздатності

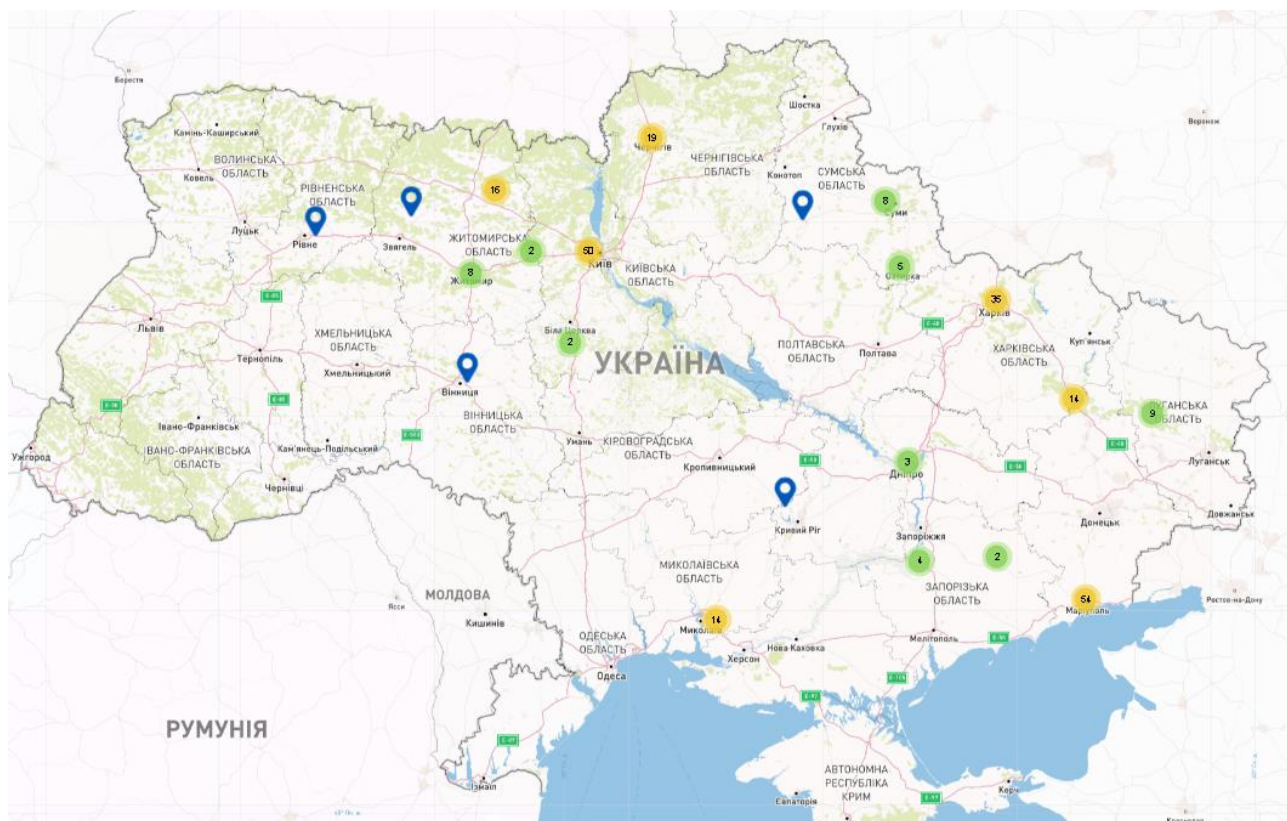

Рис. 1. Карта руйнувань та відновлення

Джерело: [9]

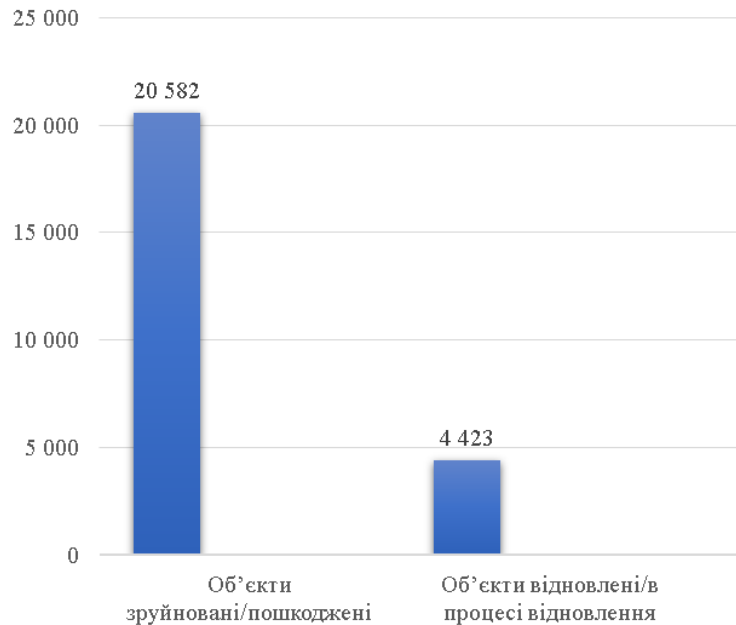

Рис. 2. Показники руйнувань та відновлення об'єктів під час російської агресії

Джерело: [9]

та конкурентоспроможності. Він вимагає комплексного підходу, що інтегрує економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти. На основі проведеного аналізу, ми розробили низку науково-обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на досягнення цієї мети (рис. 3).

Ці рекомендації, засновані на принципах збалансованого розвитку, мають на меті не лише підвищити конкурентоспроможність культурного туризму, але й забезпечити його відповідальне та довгострокове функціонування на благо регіонів та їхніх громад.

Поєднання економічного зростання, збереження культурної спадщини та забезпечення соціальної стабільності є ключовим викликом для будь-якого сучасного суспільства. Ці три компоненти не просто існують паралельно; вони глибоко взаємопов'язані і можуть як підсилювати, так і конфліктувати між собою. Досягнення гармонії між ними – це основа для сталого та процвітаючого розвитку [10].

Для досягнення збалансованого розвитку, де економічне зростання не суперечить збереженню культурної спадщини та соціальній стабільності, необхідно впроваджувати комплексні підходи (рис. 4):

- створення унікальних маршрутів, що поєднують історичні пам'ятки, музеї, традиційні заходи;
- робочі місця, продаж товарів, участь у програмах;
- спрямування частини доходів на реставрацію та популяризацію об'єктів;
- мінімізація впливу на довкілля та об'єкти спадщини;
- вивчення традицій, мистецтва, історії у школах та вишах;

- лекції, семінари, майстер-класи для громадськості;
- гранти, навчання, ринки збуту для майстрів;
- освіта, медицина, житло, транспорт;
- рівний доступ до освіти, працевлаштування, підприємництва;
- розвиток ГО, сприяння громадським проектам;
- налагодження співпраці між владою, бізнесом, громадами;
- інтеграція культурних, соціальних, економічних стратегій;
- відкритість рішень та контролю за ресурсами;
- оновлення законів відповідно до нових умов.

Висновки. У сучасних умовах післявоєнного відновлення України, культурний туризм постає як один із ключових інструментів не лише економічного зростання, а й зміцнення національної ідентичності, соціальної згуртованості та міжнародного іміджу країни. Проведений аналіз конкурентного потенціалу суб'єктів культурного туризму довів, що саме інтеграція культурної спадщини в туристичні стратегії регіонів, активне залучення громад, підтримка народних промислів і впровадження екологічно відповідальних практик є основою для збалансованого розвитку. Запропоновані науково-обґрунтовані рекомендації слугують дорожньою картою для формування ефективної політики в цій сфері. Вони дозволяють не лише уникнути конфлікту між економічною вигодою та культурною цінністю, а й перетворити їхню взаємодію на потужний драйвер сталого розвитку. Успішна реалізація таких підходів вимагатиме скоординованих дій держави, місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу та міжнародних партнерів. Тільки спільними зусиллями можливо побудувати життєздатну

Розробка та впровадження інтегрованої системи управління культурно-туристичним потенціалом
• Формування регіональних туристичних кластерів • Створення регіональних рад з питань культурного туризму • Впровадження системи моніторингу та оцінки
Забезпечення сталого використання та збереження культурної спадщини
• Розробка планів управління для кожного об'єкта культурної спадщини • Диверсифікація туристичних потоків • Впровадження принципів інтерпретації спадщини • Розвиток спеціалізованих видів культурного туризму
Стимулювання розвитку місцевих громад та підвищення їхньої залученості
• Розробка програм місцевого розвитку через туризм • Сприяння зайнятості місцевого населення • Підтримка автентичності та збереження місцевої ідентичності • Включення місцевих громад у процес планування
Впровадження інноваційних технологій та діджиталізації
• Створення єдиних онлайн-платформ • Використання аналізу великих даних (Big Data) • Застосування віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) • Активне використання соціальних медіа
Розвиток інфраструктури, орієнтованої на збалансованість та доступність
• Модернізація та розвиток транспортної мережі • Забезпечення безбар'єрного доступу • Впровадження "зелених" стандартів у туристичному бізнесі • Розвиток якісних послуг розміщення та харчування

Рис. 3. Рекомендації щодо збалансованого розвитку суб'єктів культурного туризму

Джерело: розроблено автором

Стійкий туризм та культурний розвиток	Освіта та культурна просвіта	Соціальні інвестиції та інклюзивний розвиток	Ефективне управління та законодавство
• Інтеграція культурної спадщини в туристичні продукти • Залучення місцевих громад • Реінвестиції в спадщину • Екологічно відповідальний туризм	• Включення спадщини до освітніх програм • Публічні освітні програми • Підтримка ремесел	• Інфраструктура для всіх • Справедливі можливості • Підтримка ініціатив • Діалог та взаємодія	• Комплексне планування • Прозорість і підзвітність • Адаптивне законодавство

Рис. 4. Оптимальні шляхи для гармонійного поєднання економічного зростання та збереження культурної спадщини

Джерело: розроблено автором

модель культурного туризму, що слугуватиме основою для відродження регіонів, збереження історичної пам'яті та забезпечення гідного майбутнього для українського суспільства.

Подальші дослідження у сфері культурного туризму можуть бути спрямовані на поглиблений аналіз ефективності впроваджених стратегій розвитку в різних регіонах України, зокрема з урахуванням їхніх культурних, соціально-економічних та географічних особливостей. Важливим напрямом є вивчення інструментів моніторингу та оцінки впливу культурного туризму на місцеві громади, довкілля та економіку.

Бібліографічний список:

- Охріменко А., Антоненко І. Інноваційні проекти розвитку суб'єктів туристичного та готельного бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-43>
- Мазаракі А., Бойко М., Босовська М. Трансформація туризму в суспільстві 5.0. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. № 4. С. 33–54. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(132\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(132)03)
- Уст'юк Т. В. Формування маркетингової стратегії регіонального розвитку туризму. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 372–376. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-63>
- Любаров Ю. І. Напрямки й бар'єри регіонального розвитку туристичної індустрії. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 2. С. 235–249. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-2-235>
- Гедін М. С. Методичні засади оцінки туристичного потенціалу України в контексті євроінтеграції. *Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія*. 2021. Випуск 26. DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.26.2021.269931>
- Підвальна О. Г., Колесник Т. В. Регіональна політика інноваційного розвитку сфери туризму: проблеми формування та регулювання. Монографія. Вінниця. Видавець: ТОВ «Друк» 2022. 372 с. URL: <http://socrates.vsau.edu.ua/repository/getfile.php/32601.pdf>
- Григорова А. А. Інформаційна технологія аналізу туристичного потенціалу території. Використання інформаційних та комунікаційних технологій в сучасному цифровому суспільстві : колективна моногр. / За заг. ред. Райко Г. О. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С. 2020. Розділ 11. С. 131–140. URL: <http://eir.kntu.net.ua/jspui/handle/123456789/512>
- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua/>
- Карта руйнувань та відновлення. URL: <https://reukraine.shtab.net/>
- Zubekhina, T., & Matviichuk, L. Methods for assessing the balanced development of entrepreneurship in the field of cultural tourism. *Economic Forum*, 2025. № 15 (1). P. 74–82. DOI: <https://doi.org/10.62763/ef/1.2025.74>
- Okhrimenko, A., Antonenko, I. (2023) Innovatsiini proiekty rozvytku subiektiv turystychnoho ta hotelnoho biznesu [Innovative projects for the development of tourism and hotel business entities]. *Economy and Society*, 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-43>
- Mazaraki A., Boiko M., Bosovska M. (2020) Transformatsiia turizmu v suspilstvi 5.0 [Transformation of Tourism in Society 5.0]. *Scientia fructuosa*. 132, 4, 33–54. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(132\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(132)03)
- Ustik T. V. (2024) Formuvannia marketynhovoї stratehii rehionalnoho rozvytku turizmu [Formation of a marketing strategy for regional tourism development]. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. Volume 9. № 1, pp. 372–376. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-63>
- Liubarov Yu. I. (2020) Napriamky y bariery rehionalnoho rozvytku turystychnoi indusrii [Directions and barriers to regional development of the tourism industry]. *Bulletin of the KhNAU. Series: Economic Sciences*. № 2. P. 235–249. DOI: <http://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-2-235>
- Hedin M. S. (2021) Metodychni zasady otsinky turystychnoho potentsialu Ukrainy v konteksti yevrointehratsii [The history of the organization of excursion activities in Ukraine]. *Bulletin of the Kyiv National Linguistic University. Series History, Economics, Philosophy*, 26. DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.26.2021.269931>
- Pidvalna O. H., Kolesnyk T. V. (2022) Rehionalna polityka innovatsiinoho rozvytku sfery turizmu: problemy formuvannia ta rehuliuannia [Regional policy of innovative development of the tourism sector: problems of formation and regulation]. Monohrafiia. Vinnytsia. Vydavets: TOV "Druk". 372 s. Available at: <http://socrates.vsau.edu.ua/repository/getfile.php/32601.pdf>
- Hryhorova, A. A. (2020) Informatsiina tekhnolohiia analizu turystychnoho potentsialu terytorii [Information technology for analyzing the tourism potential of a territory]. *Vykorystannia informatsiinykh ta komunikatsiinykh tekhnolohii v suchasnomu tsyfrovomu suspilstvi : kolektyvna monohr.* / Za zah. red. Raiko H.O. Kherson : Knyzhkove vydavnytstvo FOP Vyshemyrskyi V.S. Rozdil 11. S. 131–140. Available at: <http://eir.kntu.net.ua/jspui/handle/123456789/512>
- Ministerstvo kultury ta stratehichnykh komunikatsii Ukrainy [Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine]. Available at: <https://mcsc.gov.ua/>
- Karta ruinuvan ta vidnovlennia [Damage and recovery map]. Available at: <https://reukraine.shtab.net/>
- Zubekhina, T., & Matviichuk, L. (2025) Methods for assessing the balanced development of entrepreneurship in the field of cultural tourism. *Economic Forum*, 15 (1), 74–82. DOI: <https://doi.org/10.62763/ef/1.2025.74>